

ÚJ KÖNYVEK

Recenzió

Benczes István: Gazdasági növekedés és versenyképesség intézményi perspektívában. A magyar eset (2008–2019)

(Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, 264 oldal)

című könyvről

GYÖRFFY DÓRA*

A cikk Benczes István új könyvét mutatja be, amely intézményi perspektívából vizsgálja Magyarország gazdasági teljesítményét a 2010-es években. Kiinduló kérdés: mivel magyarázható az első pillantásra jó teljesítmény annak ellenére, hogy az évtizedet az intézményrendszer folyamatos romlása jellemezte? Az első rész a magyar szakirodalomban hiánypótló módon vizsgálja az intézmények és a növekedés kapcsolatát, míg a második rész a vizsgált időszak gazdaságpolitikájának alapos elemzését nyújtja. Rámutat arra, hogy a látszólagos sikerek mögött már a koronavírus-járvány előtt is jelentős problémák voltak láthatók, ezeket leginkább az EU-átlaghoz viszonyított termelékenységi lemaradás jelezte. A recenzió arra a kérdésre is megpróbál választ adni, hogy miért korlátozott a könyv két része közötti kapcsolat, és milyen külső korlátokkal találkozhatott a szerző.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: B52, O52, Y30.

Kulcsszavak: gazdasági növekedés, versenyképesség, intézményi közgazdaságtan, gazdasági kormányzás.

* Györffy Dóra egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Közgazdasági Intézet. E-mail: dora.gyorffy@uni-corvinus.hu

A kézirat 2022. október 6-án érkezett szerkesztőségünkbe.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2022.66.9-10.100>

Abstract

Review on

István Benczes: Economic growth and competitiveness in institutional perspective. The Hungarian Case (2008–2019)

(Ludovika University Publishing House, Budapest, 2022, 264 pages)

DÓRA GYÖRFFY

The article reviews István Benczes' new book, which examines Hungary's economic performance in the 2010s from an institutional perspective. It starts from the following question: how to explain the good performance at first sight, despite a decade marked by a continuous deterioration of the institutional system? The first part examines the relationship between institutions and growth in a way that is missing in the Hungarian literature, while the second part provides an in-depth analysis of economic policy in the period under review. It points out that behind the apparent successes, there were already significant problems before the Covid-19 endemic, most notably the productivity gap behind the EU average. The review also tries to answer the question of why the link between the two parts of the book is limited and what external constraints the author may have encountered.

Journal of Economic Literature (JEL) code: B52, O52, Y30.

Keywords: economic growth, competitiveness, institutional economics, economic governance.

A közgazdasági elméletben az 1990-es években tört át széles körben az a felismerés, hogy az intézmények számítanak (North, 1990), sőt meghatározó szerepük van a gazdasági fejlődésben (Rodrik et al., 2004). Az új intézményi közgazdaságtan szerint a gazdasági teljesítmény szempontjából hatékony intézmények csökkentik a tranzakciós költségeket, biztosítják a magántulajdon védelmét és a szerződések kikényszerítését, miközben az állam hatalma a jogállamiság révén korlátozva van.¹ Az elmúlt két évtizedben az elméleti irodalomban ezek az elvek kikristályosodtak és a főáram részévé váltak. Kivételt természetesen lehetett találni – Kína gyors növekedése például meglehetősen nehezen illeszkedett az elméletbe. A 2010-es években pedig mintha Magyarország gazdasági fejlődése lett volna az elmélet élő cáfolata. Benczes István új könyve erre a rejtvényre keresi a választ. Írásának első része összegezi az intézményi gazdaságtan és a növekedés kapcsolatának elméleti megfontolásait, a második részben pedig Magyarország elmúlt évtizedének gazdasági tel-

¹ Az új intézményi gazdaságtan elméletének kiváló összefoglalóját nyújtja Ménard & Shirley (2022).

jesítményét értékeli. Tanulságos módon mutatja be, hogy a könyv alapjául szolgáló ellentmondás csupán látszólagos.

Intézmények és növekedés

Benczes István az első rész bevezetőjében munkáját az új intézményi gazdaságtan keretein belül helyezi el, ami a tranzakciós költségek, tulajdonjogok és szerződések hármására épül. Ezt az iskolát azonban meglehetősen tágan értelmezi, és a kötetben az „aranyhármás” mellett fontos szerepet kapnak a versenyképesség, a politikai gazdaságtan és az európai gazdasági kormányzás kérdései is.

Ellentétben a régi intézményi gazdaságtannal, amelyet Thorstein Veblen és John Commons neve fémjelez, az új intézményi gazdaságtan kitágítani és nem leváltani kívánja a főáramot. Elfogadja az elméleti megalapozás fontosságát, a módszertani individualizmust, a verseny és a szűkösség feltevéseit, miközben elutasítja a tökéletes informáltságot, az instrumentális racionalitást vagy a zero tranzakciós költségek gondolatát (21. o.). Az egyensúly helyett inkább folyamatokat vizsgál, és a bizonytalanság és a korlátozott racionalitás eseteire terjeszti ki a közgazdasági elemzés hatókörét. Az intézményi megközelítés a társtudományokkal való kapcsolatot is lehetővé teszi – beépíthetők a gazdaságtörténet, a politikai gazdaságtan, a fejlődésgazdaságtan, a viselkedési gazdaságtan megállapításai csakúgy, mint a filozófia, a politológia, a szociológia vagy a történelemtudomány kutatási eredményei. Az új intézményi gazdaságtan azonban messze nem olyan egységes és jóval sokszínűbb, mint a neoklasszikus. Az egymással is vitatkozó különböző irányzatokat Benczes értelmezésében három feltevés köti össze: 1. az intézmények számítanak; 2. az intézményi struktúra és a gazdasági viselkedés kapcsolata kitüntetett figyelmet érdemel; 3. e viszonyrendszer elemezhető a gazdasági elmélet által (23. o.).

A növekedés és intézmények kérdéskörét a szerző a neoklasszikus modellek bemutatásával kezdi, amelyekhez képest az intézményi elemzés jelentős újdonságot hoz. A Solow–Swan-modellben az egyes termelési tényezők csökkenő hozadékkal bírnak, azaz technológiai fejlődés hiányában a folyamatok egy egyensúlyi állapot felé tartanak, ahol nincs növekedés, és az egy főre számított jövedelem változása is zero. Az endogén növekedési modellekben már nem külső tényező a tanulás és a technológiai változás, ám ebben az esetben is felvethető, hogy mi teszi lehetővé egyes országokban a folyamatos technológiai változást, és mi akadályozza ezt másokban (49. o.).

Douglass North gazdaságtörténeti kutatásai alapján hívta fel a figyelmet az intézmények jelentőségére, amelyek a gazdaság ösztönzőrendszerét alkotják. Az időbeliség és a kontextus figyelembevétele a visszacsatolási mechanizmusok szerepére is rámutatott. Az útfüggőség azt jelenti, hogy a változásoknak költségei vannak, és minél nagyobbak ezek a költségek, annál inkább csökken a változások valószínűsége. Ennek révén a nem hatékony intézmények is sokáig fennmaradhatnak a rendszerben rögzült érdekek miatt. Ha emellett figyelembe vesszük az endogén növekedésmélettől a felismerését, miszerint a tudásgazdaság szektoraiban növekvő hozadék jellemző, akkor választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy miért vannak jelentős különbségek egyes országok fejlődési pályái között. Benczes rámutat arra, hogy létrejöhet fejlődési csapda, amely egy „olyan bezáródás, amely tartóssá teszi és újratermeli az alacsony egyensúly állapotát és az abból következő alacsony szintű növekedési pályát” (56. o.). A politikában ilyen csapda egy diktatúra, a piacon egy monopólium kialakulása (58. o.). Ezt a megfontolást formalizálja Acemoglu et al. (2005) intézményi elmélete, amely a politikai intézményrendszer és a gazdasági erőforrások elosztásának kölcsönös egymásra hatásából vezeti le a gazdasági teljesítményt. Jó gazdasági teljesítmény ott várható, ahol 1. a fékek és egyensúlyok korlátozzák a hatalmon levők befolyását; 2. a politikai hatalom a társadalom széles rétegeinek a kezében van; 3. a hatalmon levők csak korlátozott mértékben képesek járadékot szerezni (62. o.). Az ezzel ellentétes rendszerekben várható a gyenge intézmények és alacsony növekedés fejlődési csapdájának kialakulása. Ezt a megállapítást támasztja alá az a tény, hogy a fejlett országgá válás a gazdaságtörténetben a kivétel és nem a szabály: a közepesen fejlett országok közül csupán minden nyolcadik ország képes belépni a fejlettek csoportjába.

Az intézmények jelentőségének általános tárgyalása után Benczes István azokat a dilemmákat mutatja be, amelyek a téma empirikus vizsgálata során előkerülnek. A formális szabályok vizsgálata önmagában nem elégséges, hiszen nagy különbségek lehetnek a törvények, rendelkezések kikényszerítésében. Az informális szabályok nincsenek leírva, így mérésük még komolyabb nehézségekbe ütközik. A téma kutatói kezdetben változatos közelítésekkel próbálták közvetett módon megragadni az intézményi minőséget – Barro (1991) az évenkénti puccsok és az egymillió főre jutó politikai gyilkosságok számát, míg Acemoglu et al. (2001) a gyarmati telepések halálozási rátáját használta közelítésként. Keefer & Knack (1995) kezdett el először aggregált indexeket használni az intézményi minőség mérésére, és később ez a megközelítés vált dominánssá. Ma már nagy nemzetközi szervezetek és nem kormányzati intézmények, mint például a Világbank, az OECD, a World Economic

Forum (WEF) vagy a Transparency International méréseket végeznek, amiket az intézményi közgazdászok jól tudnak használni. A tulajdonjogok védelmére vagy a jogállamiság állapotának számszerű bemutatására viszonylag hosszú idősorok és közvetlen értékelések állnak rendelkezésre.

Az intézmények jelentőségét a gyakorlati gazdaságpolitikai tapasztalatok is visszaigazolták, így az elmélet elterjedt a tudomány elefántcsonttornyán kívül is. Az 1980-as évek dél-amerikai válságának tapasztalataiból kialakult washingtoni konszenzus a dereguláció, liberalizáció, privatizáció programpontjain túl a tulajdonjogok védelmét is megnevezte. A posztoszocialista átmenet és a délkelet-ázsiai válság menedzselése során azonban a program hiányosságaira is fény derült, amelyek elsősorban a szabályozás hiányából fakadtak. A kiterjesztett washingtoni konszenzusban a kormányzás minősége kap kitüntetett szerepet a vállalatok, a pénzügyi szektor és az állam vonatkozásában egyaránt. A ma létező kormányzási minőséget és versenyképességet mérő indexek kialakulásához és népszerűségéhez ezek a gyakorlati tapasztalatok is nagyban hozzájárultak.

Az elméleti rész utolsó témaköre az Európai Unió gazdasági kormányzási rendszere, amely Magyarország számára is releváns szupranacionális kormányzási struktúrát jelent. Amíg a 2008-ban kitört globális pénzügyi válságot megelőzően ez a keret elsősorban a maastrichti szerződés és a stabilitási és növekedési paktum költségvetési szabályrendszerét jelentette, a válságot követően jóval átfogóbb intézményrendszer alakult ki. Ennek része a tagállami gazdaságpolitikák folyamatos felügyelete az európai szemeszterben csakúgy, mint a makrogazdasági egyensúlytalansági mechanizmus és a kötelező nemzeti szintű fiskális szabályok. Mindez jóval intenzívebb felügyeletet eredményez, mint az IMF 4-es cikkely szerinti éves értékelése, amit szintén alaposan tárgyal a szerző.

Magyarország gazdaságpolitikája a 2010-es években

A könyv második része Magyarország fejlődési pályáját értékeli. Az elemzés kiindulópontja a 2008-ban kitört globális pénzügyi válság, amely pénzügyileg és politikailag is rendkívül legyengült állapotban érte az országot. Az ekkor már évenként át fennálló jelentős költségvetési hiány, a megnövekedett adósságállomány és a háztartások külföldi devizában történt eladósodottsága miatt Magyarország a világ egyik legsérülékenyebb gazdasága volt. A Lehman Brothers összeomlását követően az akkori kormányzat két hónapon belül kénytelen volt a Nemzetközi Valutaalaphoz

fordulni, amely a Világbankkal és az Európai Unióval koordinálva rendkívüli gyorsasággal 20 milliárd eurónyi készenléti hitelt nyújtott. A hitel legfontosabb feltétele a költségvetési konszolidáció, illetve a költségvetési intézményrendszer és pénzügyi felügyelet megerősítése volt. A szerződés jelezte a nemzetközi pénzügyi intézmények elkötelezettségét az iránt, hogy Magyarországot nem hagyják csődbe menni, ami megnyugtató hatással volt a nemzetközi pénzpiacokra. Szintén a pénzpiaci bizalmat erősítette a bécsi kezdeményezés, amelyben a régióban működő külföldi bankok deklarálták, hogy továbbra is hitelezik közép-kelet-európai leánybankjaikat. A könyvből ugyan kimaradt, de érdemes rögzíteni, hogy ezeknek a lépéseknek a hatására a forint visszaerősödött a 2009. március 6-i 316,5 Ft/euró mélypontról 265 Ft/euró szintre 2010 áprilisára.²

Kétharmados többséggel a háta mögött a frissen hivatalba lépett kormány véget kívánt vetni a megszorítások politikájának, ám a görög válság idején erre az Európai Uniótól nem kapott lehetőséget. A családoknak és a vállalatoknak nyújtott adócsökkentést a költségvetés bevételi oldalán szektorális különadókkal és a kötelező magánnyugdíjpénztári rendszer leépítésével igyekezett ellensúlyozni. A korlátozott mozgástér miatt az adósság leépítése kulcskérdéssé vált, és ez jelent meg a Széll Kálmán-terv 2011-ben bejelentett szerkezeti reformjaiban. A kötet alaposan beszámol a reform részleteiről, és bemutatja, hogy a költségvetési konszolidáció és a szerkezeti reformok miért nem voltak alkalmasak arra, hogy az ún. nemkeynesi hatások érvényesüljenek, amikor a kiigazítás ellenére történik gazdasági fellendülés a hitelességi hatásoknak köszönhetően. Ezek elmaradása részben a kedvezőtlen világ gazdasági helyzetből fakadt, részben abból, hogy az unortodox válságkezelés nem igazán nyerte el a piacok bizalmát, azt és leminősítés követte. A program legfontosabb céljának elérésében így sikertelennek bizonyult: az adósság csökkenése jóval lassabb volt, mint a tervezett – 2018-ban 50 helyett a GDP 70 százaléka volt (181. o.). A reformprogrammal párhuzamosan, hasonlóan unortodox lépéseket alkalmazva, a kormány sikeresen vezette ki a devizahiteleket 2014-re, bár mint Benczes megjegyzi, Szlovákia és a balti országok ugyanezt érték el az euró bevezetésével. A lehetséges kritikák ellenére azonban a kötet is elismeri, hogy 2015-re a gazdaság sérülékenysége jelentősen csökkent, problémák elsősorban a termelékenység területén voltak érzékelhetők.

A válságkezelés bemutatását követően a kötet alapos áttekintést nyújt a nem szokványos gazdaságpolitikákról. Ennek része az adórendszer átalakítása a külön-

² A forint-euró árfolyam hosszú távú időszora elérhető: https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-huf.en.html

adókkal, amelyek közül a bankadót tárgyalja részletesen. Megállapítja, hogy ellenében más európai országokkal a beszedett többletadót nem egy jövőbeni bankmentés fedezeteként tették félre, hanem a központi költségvetésbe folyt, és indirekt módon a bankrendszer kivásárlására fordították (195. o.). A különadók a személyi jövedelemadó és a társasági adók jelentős csökkentését ellensúlyozták, azonban a kötet azt is megállapítja, hogy a munkavállalók és munkáltatók által befizetett adó és járulék még 2019-ben is a hatodik legmagasabb értéket mutatta az OECD-országok között. Még kirívóbb az adók mértéke, amennyiben az ország fejlettségi szintjéhez viszonyítjuk. Az unortodox politikák közé tartozik a rezsicsökkentés programja is, amelynek kapcsán Benczes azt emeli ki, hogy ebben az ügyben a kormányzat egyfajta politikai vállalkozóként lépett fel, mert ellentétben a devizahitelek kivezetésével, erre a lépésre nem volt széles körű igény – a témát a kormányzat emelte be a politikai diskurzusba. Politikai céljait nyilvánvalóan elérte, de később a program hozzájárult az energiatakarékos beruházások elmaradásához és az energia pazarlásához. Benczes szerint a közmunkaprogram megítélése is felemás: miközben vitathatatlanul hozzájárult a közfoglalkoztatott réteg szegénységének mérsékléséhez, elsődleges célját, a hivatalos munkaerőpiacra való visszavezetést csak korlátozott módon érte el. A kötet tárgyalja a multinacionális vállalatokkal kötött stratégiai megállapodások rendszerét is. Erre feltételezhetően azért volt szükség, hogy az unortodox lépések idején megnyugtassa a befektetőket, elsősorban a feldolgozóiparban. Ebben az esetben az államkapitalizmus építéséről van szó, amikor az állam korlátozza a versenyt, és csupán a kiválasztott hazai vagy külföldi cégeknek engedélyez pozíciót.

A kötet címével és a hosszú elméleti első résszel szemben meglepőnek mondható, hogy magával az intézményrendszerrel csupán öt oldalban foglalkozik a szerző (210–214. o.). A Világbank kormányzási indikátorai alapján mutatja be, hogyan vált Magyarország élvonásból sereghajtó a visegrádi országok között a 2000 és 2019 közötti időszakban. A hat dimenzió (politikai részvétel és elszámoltathatóság, politikai stabilitás és erőszakmentesség, kormányzati hatékonyság, szabályozás minősége, jogállamiság, korrupció visszaszorítása) értékei által lefedett terület a vizsgált két évtizedben folyamatosan csökkent, és 2019-re már drámaivá vált a leszakadás a többi közép-európai országtól. Az unortodox politikák ebbe a tágabb intézményi keretbe illeszkednek.

A könyv utolsó része a versenyképesség kérdésével foglalkozik, és az intézményi degradáció következményeit mutatja be. Először összeveti a WEF és az MNB versenyképességi értékelését, és rámutat arra, hogy az utóbbiban Magyarország jobb helyezése elsősorban annak köszönhető, hogy azok a területek kaptak nagyobb

hangsúlyt a mutató összeállításában, ahol Magyarország jobban teljesít (220. o.). A WEF mérésében a gyengébb teljesítmény az üzleti szféra bizalmi szintjének és a vállalkozókedv hiányának tudható be, ami visszavezethető a piackorlátozó állami szabályozás és a növekvő állami beavatkozások politikájára. Mindez érzékelhető a beruházások elmaradásában. Az utóbbiak 2016-ig alacsony szinten maradtak, és még az azt követő fellendülés idején sem a magánszektor, hanem sokkal inkább a közszektor volt meghatározó, főleg az építőiparban. A versenyképesség problémái leginkább a munkatermelékenység mutatóin látszanak, amelyek már 2010-ben is némileg elmaradtak a másik három visegrádi ország átlagától, ám a lemaradás 2019-re jelentősen nőtt, közel megduplázódott. Ráadásul nem csupán a referenciaországokhoz képest fokozódott a lemaradás, hanem a korábbi teljesítményhez képest is. A magyar munkatermelékenység az EU átlagának 2010-ben 74 százaléka volt, míg 2019-ben csupán 72 százaléka (226. o.). Ezt a helyzetet bebetonozza a globális értékláncban elfoglalt kedvezőtlen pozíció, ami az alacsony értékteremtés csapdájába zárja az országot.

A termelékenységi lemaradás azonban nem szükségszerűség, hiszen a másik három visegrádi ország teljesítménye e mutató alapján felülmúlja az EU-átlaghoz viszonyított 2010. évi értéket. A releváns kormányzati preferenciákat Benczes a költségvetés szerkezeti átalakulása alapján mutatja be. Megállapítja, hogy látványos növekedés történt az állami működési funkciókban, míg a jóléti funkciók aránya csökkent, és a belső szerkezetük is jelentősen átalakult: a vallásra és sportra fordított kiadások nőttek, a lakhatásra és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemre fordított pénzek csökkentek, míg az egészségügy és az oktatás alulfinanszírozott területek maradtak. A magyar költségvetéssel ellentétben az EU helyreállítási alapja és közös költségvetése jóval határozottabban követel a versenyképességet és a klímaváltozáshoz való alkalmazkodást elősegítő intézkedéseket. A pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés összekötése a jogállamisági feltételekkel intézményi perspektívából önmagában is elősegíti a fejlődést. A kötet zárásaként a szerző a Magyar Nemzeti Bank versenyképességi programjára hivatkozik, amely szerint a termelékenység problémáját és az ehhez szükséges intézkedéseket az oktatás és egészségügy fejlesztésétől az üzleti környezet javításáig már a kormányzaton belül is felismerték.

Hogyan olvassuk a könyvet?

A könyv mindkét része alaposan megírt, fontos írás. Az első leginkább a külföldi elméleti szakirodalom feldolgozását végzi el, ami hiánypótlónak tekinthető a magyar szakirodalomban, és tananyagként is kiválóan használható.³ A második részben mintha patikamérlegen kimérve szerepelnének a kormányzati álláspontot képviselő és a tudományos szempontú, szakmai elemzések. A két rész együttes vizsgálatának legérdekesebb része azonban mégiscsak az, hogy mennyire korlátozott közöttük a kapcsolat. Bár a kötet címe a magyar gazdaságpolitika intézményi szempontú elemzését ígéri, a második részben szinte kizárólag gazdaságpolitikai elemzést olvashatunk, és valójában alig jelennek meg az intézmények, még kevésbé az átalakulásuk története.⁴ Szintén hiányzik az informális intézmények tárgyalása. Ez azért is meglepő, mert Benczes István angol nyelven már publikált egy széles körben idézett cikket (Benczes, 2016), azaz feltehetően nem a téma jelentőségének fel nem ismerése a hiány oka.

A könyv két része közötti laza kapcsolat rejtélyében leginkább a könyv előszava igazíthatja el az olvasót. Ebből megtudhatjuk, hogy a kötet a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kutatási pályázata révén valósult meg. Az első verzió lezárását követően a szerző három lektori vélemény alapján több helyen is jelentősen átdolgozta a könyvet, különösen a második részt:

Tanulságos volt megtapasztalni, hogy a magyar eset valójában annyiféle, ahányan gondolkozunk róla. Lektoraim tanácsát megfogadva a végső változatba ezért egyfelől bekerültek olyan források is, amelyek eltérő perspektívában és tartalommal értelmezik az elmúlt évtized gazdaságpolitikai döntéseit és történéseit, másfelől tompítottam a korábbi változat azon megjegyzéseit, amelyeket bírálóim értéktelítettnek tekintettek” (7. o.).

Az előszó eligazítása alapján a kötetet érdemes oly módon olvasni, ahogy legutóbb talán fél évszázada volt szokás: a sorok között megérteni, mit is akar mondani a szerző. Ebben az esetben ez azt jelenti, hogy az elméleti részt kell az olvasónak magának értelmeznie Magyarország esetére, míg a második részben értékelheti, hogy

³ Jól kiegészíti a Szabó et al. (2020) intézményi gazdaságtan tankönyvet, ahol nincs külön fejezet az intézmények és a növekedés kapcsolatáról.

⁴ Ilyen típusú elemzés például Kornai (2017), ami nagyon hiányzik az irodalomjegyzékből.

a nyilvánvaló külső korlátok mellett milyen módon lehetséges szakmailag hiteles állításokat megfogalmazni az elmúlt évtized magyar gazdaságpolitikájáról.

Benczes István integritását dicséri, hogy korlátok között is átfogó és vállalható könyvet írt, amely a jövőben is fontos referencia lesz a 2010-es évek hazai gazdasági teljesítményének megítélésében. Az olvasó esetleges hiányérzetét azonban leginkább talán egy újabb kötet elégíthetné ki, amely angolul íródna, nemzetközi kiadónál jelenne meg, és amelynek írása során a szerzőt nem kötnék gúzsba az itthoni korlátok.

Hivatkozások

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*, 91(5): 1369–1401. DOI: 10.1257/aer.91.5.1369
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. (2005). Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth. In: Aghion, P., & Durlauf, S. (Eds.). *Handbook of Economic Growth 1A*. Amsterdam: Elsevier. 386–472. o.
- Barro, R. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2): 407–443. DOI: 10.2307/2937943.
- Benczes, I. (2016). From goulash communism to goulash populism: the unwanted legacy of Hungarian reform socialism. *Post-Communist Economies*, 28(2): 146–166. DOI: 10.1080/14631377.2015.1124557
- Keefer, P., & Knack, S. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7: 207–227. DOI: 10.1111/j.1468-0343.1995.tb00111.x
- Kornai, J. (2017). *Láttelel: Tanulmányok a magyar állapotokról*. Budapest: HVG Kiadó.
- Ménard, C., & Shirley, M. (2022). *Advanced Introduction to New Institutional Economics*. Cheltenham, UK és Northampton, USA: Edward Elgar.
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2004). Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of Economic Growth*, 9: 131–165. DOI: 10.1023/B:JOEG.0000031425.72248.85
- Szabó, K., Bara, Z., & Hámori, B. (szerk.) (2020). *Intézményi közgazdaságtan*. Budapest: Akadémiai. DOI: 10.1556/9789634545408